

Иван Чокоев/Ivan Chokoev

ТЕКСТИЛНИ ФРАГМЕНТИ ОТ ТРАПЕЗИЦА ВЪВ ВЕЛИКО ТЪРНОВО

Textile Fragments from Trapezitsa Hill in Veliko Tarnovo

This paper gives information about the textile fragments excavated in 2007 on Trapezitsa Hill, near the southern fortress wall, to the west of Church 12. The purpose of this research is to restore the appearance of the original material. It is a gilded metal threads band, an even cut off by 2 silk stripes. Similar bands with metal and silk stripes have been spread in the Bulgarian lands in the period between the 13th and the 14th centuries.

През 2007 г. бяха възобновени разкопките на хълма Трапезица във В. Търново. На обект Южна крепостна стена, с ръководител н.с. М. Долмова от НАИМ-БАН, филиал Велико Търново, в няколко гроба бяха открити текстилни материали¹. В това изследване се изнасят данни за фрагменти от тъкан, намерени в гроб, разположен западно от притвора на църква №12. За съжаление не съм присъствал при откриването на тази група гробове², а ситуирането на въпросните фрагменти не изяснява дали са заедно с вторично положените кости или произхождат от скелет в анатомичен порядък. Това обаче не е от значение, тъй като фрагментите са много дребни и малко на брой, поради което само най-общо могат да послужат като информация за облеклото. В случая е важно, че те дават важни данни за технологичните особености на сърмените тъкани, разпространени по територията, населена с българи през Средновековието.

Разглежданите дребни фрагменти от метализирана тъкан са с размери не по-големи от 15 x 6 mm и обща площ не повече от 6–7 cm² (Обр. 1). Цветът им преди консервационната обработка беше тъмносивокафяв до черновиолетов. Сърмените тъкани придобиват черновиолетов цвят, когато метализацията на нишките е извършена посредством сребърна лентичка. След консервационната обработка, при която голяма част от корозионните натрупвания бе отстранена, се показва оригиналната метална повърхност. Оказа се, че сребърната лентичка е била позлатена, следователно златен е бил общият вид на тъканта (Обр. 2).

Сърмената нишка е получена чрез обвиване в посока „S” на металната лентичка (с широчина около 0,40–0,45 mm и дебелина под 0,05 mm) около копринена сърцевина (нишка с дебелина около 0,25 mm) със слаб „S” сук³. На места металната обвивка на сърмата е опадала, което открива възможност за наблюдаване на коприненото ядро (Обр. 3). В готов вид метализираната нишка е имала дебелина около 0,35 mm. За основа на изследвания текстил е използвана силно усукана (посока „Z”) копринена нишка, с дебелина 0,15–0,17 mm и гъстота 26–27 нишки/cm. Това са нишките перпендикулярни на сърмените на обр. 2 и 3. Внимателният оглед на фрагментите показва и наличие на втори вид вътък – неметализиран (Обр. 4 и 5). Той е копринен, някои нишки са със слаб „Z” сук, но повечето са неусукани. Те са много фини – дебелината им е 0,10–0,12 mm и с голяма гъстота на тъкане – 85 нишки/cm. Самата сплитка е лито. Наличието на втори вътък показва, че разглежданият текстил се е състоял от последователно натъкани сърмени и копринени ивици с различни широчини. Макар че той бе в много малко количество и силно фрагментиран, успешно бе извършена реконструкция на изтъкаването му и съответно на общия му вид. Регулярно сменящите се ивици са доста тесни, тъй като вложените материали са много фини и смяната на вътъците е била начесто. Последователността е: 10 натъкavanja на сърмен вътък, 10 – на копринен вътък, 2 – на сърмен вътък и 2 – на копринен вътък. Това е редът, който се повтаря многократно в тъканта (Обр. 6). Получените ивички имат широчина съответно: 3,9 mm – сърмена; 1,2 mm – копринена; 0,7–0,75 mm – сърмена и 0,25 mm – копринена (на схемата копринените са щриховани). Макар и не сложен по тъкане на вътъците (сплитка лито), полученият текстил е бил ефектен на вид.

От известните вече примери на подобни средновековни тъкани е ясно, че това са сравнително тесни ленти, по широчината на които се редуват сърмени и копринени ивици. Тази украса се получава вследствие на обстоятелството, че по дължината на лентата лежи основата, с която в определен ред се сплитат вътъците – метализирани и копринени. Метализираните могат да бъдат сребърни или сребърни с позлата, а копринените – различни на цвят⁴. Разглежданият тук текстил е имал вид на златна лента, равномерно прекъсвана, на интервали от по 4–5 mm, посредством две копринени линии (ивички), разположени една до друга⁵. Едната е по-широка (1,2 mm), а другата – съвсем тясна (0,25 mm).

Беше установено, че текстилът е бил сгънат на няколко пласта. При някои фрагменти се забелязва обръщане в противоположна посока на самите им краища (Обр. 1), което е различно от обръщането на вътъците за натъкаването на следващия ред (Обр. 7). На част от фрагментите и двата края завиват, като по този начин заформят нови пластове (Обр. 1 и 8). Има данни за поне три пласта. Широчината на напълно запазения пласт е около 12 mm, т.е. широчината на самата лента при тъкането е била най-малко 36–40 mm. И при други археологически разкопки са открити напластени средновековни текстили, но е възможно разглежданата лента да е била плисирана по дължина, каквито случаи също има, и по този начин истинската

и широчина да е била по-голяма⁶. Откритото накатаване или глисиране на златната лента е увеличавало ефектността на сърмената украса.

Ясно е, че разглежданите фрагменти от последните разкопки на хълма Трапезица не могат да дадат никакви по-конкретни данни за облеклото, но тяхното проучване възстановява цялостния вид на текстила, от който произхождат. Така и той може да бъде привлечен в по-общи изследвания, касаещи средновековните метализирани тъкани от XIII–XIV в. Не на последно място е важно, че фрагментите, взети като проба за изследване, бяха консервирани и съответно приведени в експозиционен вид (Обр. 8).

ТАБЛИЦА

Технически данни за текстила:

Сплитка – лито.

	Естество	Дебелина mm	Гъстота нишки/cm	Сук
Основа	коприна	0,15–0,17	26–27	Z
I вѣтък	коприна	0,10–0,12	85	липсва или слаб Z
II вѣтък	метализиран с позлатена сърмена лентичка	около 0,35	24–25	S
Ядро на II вѣтък	коприна	0,20–0,25	–	слаб S

БЕЛЕЖКИ

¹ Сърдечно благодаря на н.с. М. Долмова от НАИМ-БАН, филиал Велико Търново, за поканата да извърша консервация на тъканите на археологическия терен, открит при разкопките през 2007 г., както и на възможността да публикувам резултатите от изследванията си.

² Текстилните фрагменти са намерени и запазени, макар и твърде миниатюрни, от Михаела Томанова, по това време студент в СУ „Св. Климент Охридски“, за което ѝ изказвам признателност.

³ Металът е много корозирал и извършените измервания са относителни.

⁴ Ангелов, Н. Средновековен некропол в Търново. – ИОМТ, 1, 1962, 23–33; Овчаров, Д. За един вид сърмен накит за глава през късното средновековие в България (XII–XIV в.). – МПК, 1971, №3, 16–20; Вългов, В. Новите разкопки на църквата “Св. четиридесет мъченици” във Велико Търново (предварително съобщение). – Археология, 1974, №2, 37–54; Аладжов, Ж. Органични материали и соли от некропола при дворцовата църква във Велики Преслав. – Интердисциплинарни изследвания, т. X, 1983, 37–45; Чокоев, И. Някои наблюдения върху текстилните материали от проучените некрополи при с. Янтра. – В: Бъчваров, И. Янтренски некрополи (Два средновековни некрополя от XIV век при село Янтра, Горнооряховско). В.

Търново, 1993, 147–167; **Чокоев, И.** Някои наблюдения върху текстилни материали от некропола на църквата “Св. четиридесет мъченици” във В. Търново. (Проучвания 1992–1993 г.). – ИИМВТ, XIII, 1998, 282–296.

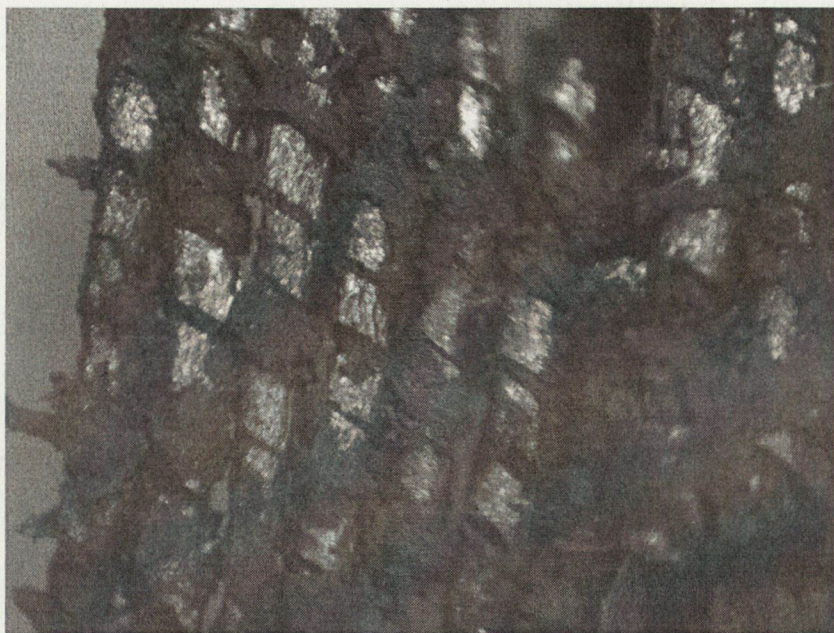
⁵ Не бе установен цветът на копринените вътъци. Фрагментите са миниатюрни, поради което са необходими инструментални методи за анализ. Днес копринените нишки са кафяви.

⁶ **Ангелов, Н.** Цит. съч., 25–28; **Овчаров, Д.** Цит. съч., с. 18; **Инкова, В.** Калояновото погребение. Техничко-лабораторни изследвания. С., 1979, 38–39; **Аладжов, Ж.** Цит. съч., 42–44; **Чокоев, И.** Някои наблюдения върху текстилните материали от проучените некрополи при с. Янтра, 148–149; **Чокоев, И.** Някои наблюдения върху текстилни материали от некропола на църквата..., 284–288.

Обр. 1. Начално състояние на текстилните фрагменти (макро).

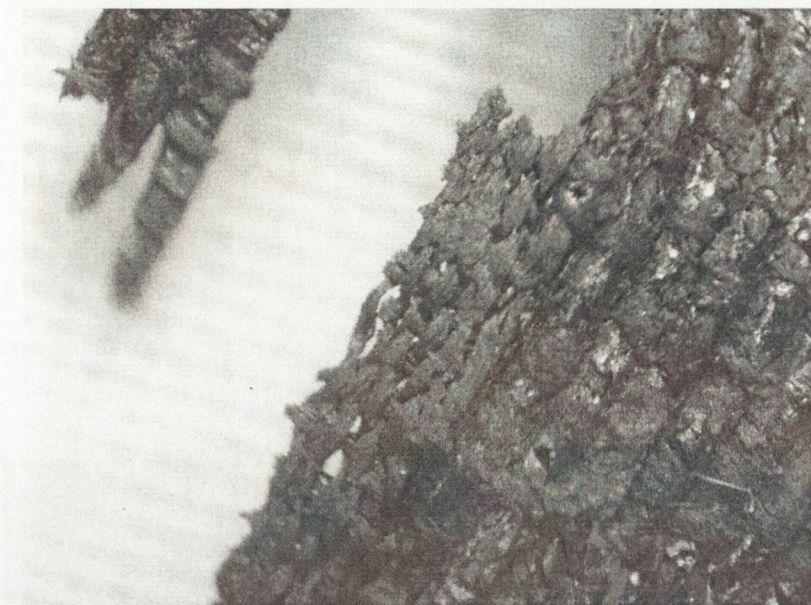

Обр. 2. Структура на текстила – основни нишки и сърмен вътък (x30).

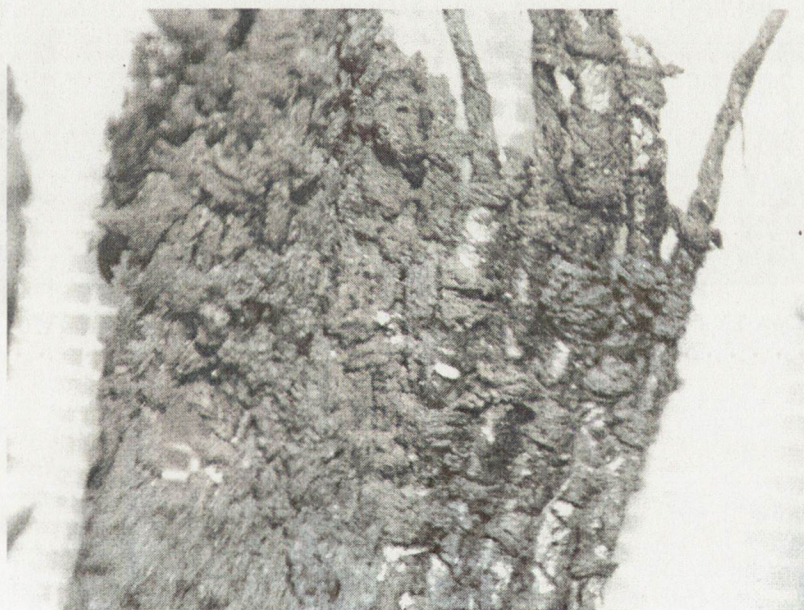

Обр. 3. Структура на текстила – основни нишки и сърмен вътък. На места металната обвивка на сърмените нишки е опадала и се вижда коприненото ядро (x30).

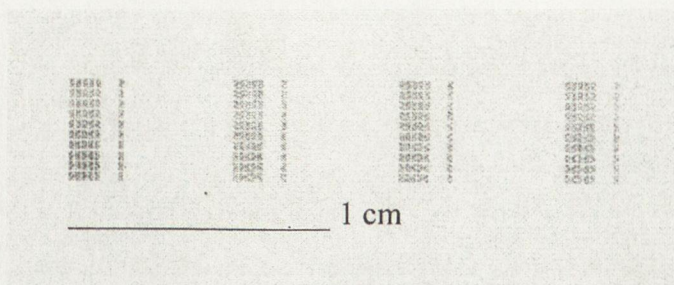

Обр. 4. Структура на текстила – сърмен и копринен вътък (x20).

Обр. 5. Структура на текстила – сърмен и копринен вътък (x20).

Обр. 6. Схема на украсата на сърмената лента — редуване на златни и копринени ивици.

Обр. 7. Обръщане на вътъка за сплитане на следващия ред от тъканта (x20).

Обр. 8. Сърменият текстил след консервация (макро).